

הלכות פסח

הלכות מצרכי מזון הכשרים לפסח

א. כתב רבינו האר"י ז"ל הנזהר ממשהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה כולה ולכן יזהר שלא לאכול בפסח שום מצרכי מזון שנעשו מחוץ לבית ואפילו ממפעל שיש לו הכשר המעולה ביותר.^א

ב. המצה היא הדבר המסוכן ביותר לבא לידי חימוץ, ולכן יתאזר כגבור ליקח מצות הנעשות על ידי חבורה הבקיאין והמדקדקין בכל פרטי הדינים שתהיה המצה הכשרה ביותר בלא שום פקפוק כלל ועיקר והטוב ביותר ליקח מצות עבודת יד כי אפשר לפקח ולהשגיח בזה ביותר וידאג על המצות שיאכל במשך כל החג מיד לאחר פורים.^ב

עיונים והארות

יחוש לדברי הרופא הבקי, הלא ודאי שכל אדם יקח הסם המועיל לדעת כולם, וה"נ לענין המנהגים בפסח נזהרים לצאת ידי כל השיטות, ובפרט בדברים שיש בהם חששות גדולים לכמה פוסקים. ורבינו הגרי"ח זיע"א כתב בדרשת שבת הגדול (ח"ג) כי בחודש זה יש סנגוריא גדולה על עם ישראל כי דוחים אהבת המאכל שהוא חמץ הערב לחיך וכל ההידורים בענייני אכילתם, מפני אהבת השי"ת שזה הוא רצונו, ע"ש.

ב. הנה מרן השלחן ערוך (סימן תנט סעיף ב) כתב: לא יניחו העיסה של המצה בלא עסק אפילו רגע אחד, וכל זמן שמתעסקים בבצק אפילו כל היום כולו אינו מחמיץ, ואם הניחוהו בלא עסק

א. מרן החיד"א בדבש לפי (מע' ח אות יח), ובפלא יועץ (ערב פסח), והביאם במועד לכל חי (סי' ב אות ד). ובפלא יועץ (שם) כתב עוד: ואשריהם ישראל, ונשותיהם יותר מהם, נזהרים לבער החמץ בתכלית הזהירות ומחמירין יותר ממה שצריך, ותבוא עליהם ברכת טוב, אבל עיקר הזהירות צריך במה שנותן לתוך פיו, שלא יהא שום חשש חימוץ ותערובת חמץ ולצאת ידי כל הדעות. עכ"ל. והקדים שם להמשיל הדבר לחולה שיאמרו לו רוב הרופאים שאף שיש סם אחד מעולה ומובחר לרפואתו, מכל מקום גם סם פשוט ממנו מועיל, ורופא אחד בקי אמר שהסם הפשוט אינו מועיל ואפשר ג"כ שיזיק, ודוקא הסם המעולה יועיל לו, היש פתי וסכל שלא

ג. צריך להזהר לקנות כל צרכי הפסח רק מוצרים שהם כברייתן לא טחונים כגון שקדים אגוזים וכו' וכן התבלינים קינמון פלפל שחור וכו', ובודקים אותם היטב לפני הפסח. ומכילים הכל בבית. ולוקחים הפירות והירקות וכן הבשר והדגים שלא קפואים ולא משומרים אלא הדגים יהיו חיים טריים. ורק דברים המוכרים שידוע שאין בהם תערובות חומרים אחרים, כגון: שמן זית, חלב טבעי, סוכר, תה, קפה

עיונים והארות

מחשש שמא יהיה הפורני מלא, ויצטרכו לעכב פתו מיל או יותר, אבל לחוש לסילוק היד כדברי החכם המורה הנ"ל, לא שמענו, ולא נעשה את הגאונים והרבנים חדשים גם ישנים, כטועים גמורים ח"ו, ושכן מוכח בגמרא (בפסחים ז), ומוכרע גם מסברא. ע"כ. גם הרשב"ץ בספר יבין שמועה (דף ל ע"ד) כתב, שהנה כבר כתב הרשב"א שרבו הרמב"ן היה שולח הבצק אחר עריכה אל הפורני שהיה רחוק מביתו יותר מט"ו בתים, ומה שנמנע מזה אח"כ הוא מפני שהיה חושש פן יתעצל השליח להכניסו לפורני, ולמדנו מזה שגם אחר עריכת הבצק כל שלא נשתתה שיעור מיל בלא עסק אינו בא לידי חימוץ. וכן מוכח בפסחים (י). בתלמיד שיושב לפני רבו, ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת בביתו ומתיירא שלא תחמיץ וכו'. עכת"ד.

ואפילו שבימינו אכשור דרי ב"ה בכל זאת צריך לעשות משמרת למשמרת ולהתרחק מצד דנדוד של איסור וה' יתן הטוב ולא נכשל ח"ו.

ועוד צריך לידע שאפילו שב"ה היום המכונות משוכללות מאוד והעשיה היא במהירות ואין חשש שמא הבצק יחמיץ, אולם יש לחוש שמא בין עיסה לעיסה לא ינקו היטב את כל חלקי המכונה, מחמת שאין אפשרות לפרק כל חלקי המכונות, ונשאר שם בצק, ועוד שהוא טורח גדול, וחמץ בפסח אסור אפילו במשהו.

שיעור מיל הוי חמץ. ואחר שנתעסקו בבצק ונתחמום בידים, אם יניחוהו בלא עסק מיד יחמיץ. ע"כ.

ומו"ר מופת הדור בחזו"ע (דיני אפיית המצה הלכה ג) כתב וז"ל: ראוי להזהר מאד לכתחלה, עד כמה שאפשר, שלא לשהות שום שהייה בעשיית המצה, ואפילו שהייה קלה פחותה משיעור הילוך מיל, ואפילו לצורך הפת, ומכל מקום כשאי אפשר אחרת ומוכרחים לשהות כשניים או שלשה רגעים בין העריכה לרידוד הכיכרות, וכן כששוהים קצת כדי לפנות התנור, המקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו. שלא החמיר מרן בשהיית משהו, אלא כשרואים שהעיסה חמה, ולכן יש לחשוש פן תחמיץ, הא לאו הכי, לא.

והנה אע"פ שכתב הרב במקורות שם משם הרשב"א (סימן קכד): ומה ששאלתם על מה שנוהגים בכל גלילות הארץ, ללוש בתים ואח"כ להוליך את הפת בפורני ברחוק עשרה בתים, ואחד מן החכמים אסר ואמר שמנהג בטעות הוא שנהגו כן. תשובה אל תחושו למנהגכם, כי כן האמת, ואיני רואה בו שום פקפוק, והדברים ברורים בעיני עד שאיני רואה צורך להשיב עליהם וכו'. תדע כי מורנו הרמב"ן ז"ל היה נוהג מתחלה ללוש הבצק בביתו, ואח"כ היה שולח פתו לפורני שהיה רחוק מביתו יותר מחמשה עשר בתים, ולא היה חושש, אלא שאחר כך נמנע מזה, ולא מחמת ריחוק המקום, אלא

[שחור בלבד], מקילין לקנותם מוכנים בהכשר מעולה וכן להזהר היכן המכונות שאורזות אותן.^א

ד. אין להשתמש בתבלינים אלא באלו שאין בהם חששות כלל, כגון פלפל שחור, קינמון, זנגביל וכיו"ב. אבל הכמון פעמים נמצא בו תערובת חמץ.^ב והמדקקים טוחנים התבלינים בביתם במטחנה מיוחדת לפסח, אחר ברירה מדוקדקת, ותבוא עליהם ברכת טוב.

ה. בעלי מכולת וצרכניות המספקים מצרכי מזון לחג הפסח צריכים להקפיד שכל המצרכים המיועדים לפסח יהיו שמורים במקומות מיוחדים ונקיים בחנות לבל יפול עליהם אבק קמח, או פירורי חמץ, וכן צריכים להזהר שלא להשתמש באותה כף שרגילים להשתמש בה כל השנה לקמח וכדומה, אלא ישתמשו בכף מיוחדת לפסח, וכן ינקו היטב את המאזנים וכלי מדידה.^ה

ו. מעיקר הדין מותר לאכול בפסח גבינה או דגים מלוחים שנמלחו קודם פסח, וכן סרדינים שבקופסאות שימורים המיוצרים בארץ בשמן בלבד, אפילו שלא נזהרו לבדוק המלח מפרורי חמץ ובמליחתם לא נזהרו לשמורם כראוי מחמץ, ובכל אופן יזהרו שתהיה השגחה מרבנות מוסמכת, ומן הראוי לקנותם קודם פסח ולהניחם בכלי כשר, וחסידיים ואנשי מעשה משתדלים להחמיר לקנות הגבינות והחלב וכדומה קודם הפסח בהכשר מיוחד לפסח ועליהם תבא ברכת טוב.^ו

עיונים והארות

וז"ל: ולענין תבלינים הכל לפי המנהג, שיש נמנעים מתבלינים מסויימים, וכמבואר בדברי הרמ"א (בסימן תסז סעי' ח) ובאחרונים (שם), ויש חסידים שנמנעים לגמרי מתבלינים. והמנהג שלא להשתמש בכרכום לפסח, וכמ"ש הרמ"א (שם). וראה גם במחב"ר (שם אות ז). ע"כ.

ה. מו"ר מופת הדור בחזו"ע (הלכות מצרכי מזון הכשרים לפסח הלכה א').

ו. שו"ע (סי' תמז סעי' ה). מ"ב (ס"ק מא). חזו"ע (שם הלכה י').

ג. ועי' במועד לכל חי (סי' ב אות יז) וז"ל: לא תתגודדו ליכא בחומרות דפסח, וגם אין לחוש ליוהרא כי משפחה ומשפחה מנהג אבותיהם בידיהם, בין בשתיית הקאו"י במקום אחר ובין במיני מתיקה שעושים, וכן שלא לסעוד אצל אחרים, ואפילו מי שאינו נוהג חומרות כשרידים אשר ה' קורא, אפי' הכי מה טוב דבימי הפסח יקיים אשרי יושבי ביתך טפי משאר ימות השנה. (ועי' להרב מטה יוסף חלק ב' סי' א וסי' ב, ובספר אורחות יושר פרק יא).

ד. שו"ת אור לציון (ח"ג פ"ח תשובה טו במקורות)

ז. העושה יין בביתו לכל שאר ימות השנה ולא נזהר לשומרו מחשש חמץ, מותר לשתותו בפסח, ואם ידוע לו שנפל לתוכו פרורי חמץ, יסלקם ויסננם במסננת עבה, שאין לחוש שיסתננו לתוכו פרורי חמץ ומותר בשתיה בפסח והטוב ביותר להכין יין מיוחד לפסח ללא שום חשש.¹

ח. פירות יבשים כגון צמוקים, שיזיפים, משמשים, וכיוצא בזה, מנהג הספרדים ועדות המזרח להקל בזה, וגם בזה צריך שתהיה השגחה מרבנות מוסמכת, כי צריך להזהר שיבשו אותם בחמה, וכן שלא משחו אותם בשמן. ואחינו האשכנזים נהגו איסור בזה ואין מתירים אלא לחולה אפילו שאין בו סכנה, אמנם יש להיזהר מאוד מהתאנים הנמכרים בשוק שלא להכניסם לבית מפני שמערבים בהם קמח כדי ליבשם.²

ט. צריך להזהר שלא לקנות בפסח בוטנים וגרעינים ושקדים וכדומה הקלויים הנמכרים בחנויות, מפני שמערבים קמח במלח שעליהם, אלא יקנה ויקלה בביתו.³

י. אורז וכל מיני קטניות ובכלל זה "חומוס" מותרים בפסח, ובלבד שיזהרו לברור האורז לפחות שלש פעמים מחטים או מיני דגן, ולכן יזהר הבעל בעצמו לאחר שאשתו בררה האורז שיברור גם הוא, ויזהרו לברור את האורז בשעה שאין ילדים קטנים בקרבם,⁴ ואחינו האשכנזים נוהגים איסור באורז וקטניות בפסח ואין להם

עיונים והארות

י. **שו"ע** (סי' תנג סעי' א), חזו"ע (שם הלכה ב) וביאר ע"פ הגמ' בפסחים (קיד): שצריך לאכול שני מיני תבשילין בליל פסח, ושואלת הגמ' איזה שני תבשילין. א"ר הונא סילקא ואורז, ורבא היה מחזר אחר סילקא ואורז מפני שיצא מפי ר"ה, ואמר ר"א שמע מינה שאין מי שיחוש לדברי ר"י בן נורי שאמר אורז מן דגן הוא וחייבים על חימוצו כרת ע"כ, וכתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות חמץ ומצה ה"א) אין אסור משום חמץ בפסח אלא חמשת מיני דגן בלבד, והם שני מיני חיטים שהן החיטה והכוסמת, ושלושה מיני שעורים שהן

ז. **עיין** חזו"ע (שם הלכה ז) שכתב שם הטעם לפי דברי מור"י בב"י (סימן תמז). ועיין מ"ב (שם ס"ק לו), וכן אם הסוכר לא היה כשר לפסח מותר להשתמש בו. ודעת הגאון רבי מרדכי אליהו זצ"ל שטוב להחמיר בכל אופן אם לא נזהר ביין מחשש חמץ.

ח. **רמ"א** (סי' תסז סעי' ח), ועיין שם במ"ב (ס"ק כו), ועיין חזו"ע (שם הלכה יד). ומי שיש לו תאנים חייב לבערם בפסח.

ט. **חזו"ע** (שם).

לשנות ממנהגם זה אפילו על ידי התרה"א.

יא. יש מהספרדים שנהגו להמנע מאכילת "אורז" בלבד בפסח מחשש פן לא יוכלו לבדוקו יפה ואם רוצים לבטל מנהגם זה מחמת חולי וכדומה יש להקל על ידי התרה, (ואף הנהגים איסור באורז וקטניות בפסח מותר להם להשהותם בבית) י"ב.

יב. בני ספרד אפי' אותם שנוהרים מלאכול קטניות יבשות אינם נמנעים מאכילת קטניות לחות [ירוקות], כגון אפונה ירוקה, פול ירוק, ושעועית ירוקה, לפי שאין להם דין קטניות גם לענין מעשרות"א.

עיונים והארות

יא. רמ"א (שם). כף החיים (שם ס"ק ט"ו).

יב. עיין כף החיים (שם ס"ק י') שהביא בשם הגאון חיד"א בספר טוב עין (סי' ט אות ו) דאנחנו בני ספרד אין נוהגים במניעת הקטניות, אמנם באורז נהגו בעיה"ק ירושלים מרבית הת"ח ויראי ה' שלא לאוכלו בפסח שהעידו דהוה עובדא שביירו האורז כמה פעמים ואחר שבישלוהו נמצאה בו חטה, ולכן נמנעו מלאוכלו, אמנם אין מוחין ביד האוכלים, ועיין בא"ח פ' צו אות מ"א. ומה שכתבנו שצריך התרה היינו דוקא משום חולי וכיוצא בו. אמנם אם נהג כן מחמת שחשב שאסור לאכול אורז מן הדין אין צריך התרה ועיין חזו"ע (שם במקורות להלכה ב אות ה), שו"ת לב חיים (ח"ב סימן צד), שו"ת רב פעלים (או"ח ח"ג סי' ל). והגאון רבינו שלום משאש זצ"ל כתב בספר דברי שלום ואמת שאין צריך התרה.

יג. וכמ"ש הרב בית דוד, וכ"ה בשער המפקד, שכן מנהג ירושלים. וטעם הדבר כי שם קטניות הוא כשאוכל הזרעים אחר שיבשו הקליפות ועושה מהם גורן, כתבו הראשונים (סי' תנג) כמה טעמים לאוסרם, א. מפני שעושים אותם גורן עם מיני דגן. ב. מפני שטוחנים אותם כשהם יבשים [כתירס וכיו"ב] ועושים מהם פת,

השעורה ושבולת שועל והשיפון. אבל הקטניות כגון אורז ודוחן ופולים ועדשים וכיוצא בהן אין בהן משום חמץ אלא אפילו לש קמח אורז וכיוצא בו ברותחין וכסהו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ הרי זה מותר באכילה שאין זה חמוץ אלא סרחון. ע"כ. ומקורו מהגמ' בפסחים (לה). אלא שמכל מקום כתב המאירי (פסחים שם) שאורז צריך לנקותו יפה יפה, לפי שיש בו גרעינים שלא הוסרה קליפתם, וכשמתבשלים עם הקליפה נראים כגרעיני חיטה, ומביא עצמו לידי ספק או להיות לבו נוקפו בכך. ובריטב"א (שם) כתב שצריך לזהר באורז לפי שנמצא יחד עם האורז ממין הכוסמין ויש לבדוקו בעיון גדול.

ומרן הבית יוסף (סימן תנג) הביא דברי רבינו ירוחם, שאותם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטניות מבושלים בפסח, מנהג שטות הוא, זולתי אם הם עושים להחמיר על עצמם, ולא ידעתי למה. ובהגהות מיימוניות (פרק ה), כתב, שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים שאין אורז וקטניות באין לידי חימוץ, אלא מפני שתבואה מעורבת בהן ואי אפשר לבררן יפה, לכן נהגו להחמיר וכו'. ע"ש.

יג. מי שנהג איסור באורז בפסח, משום היותו סמוך על שולחן אביו, וכיום נשא אשה ועומד ברשות עצמו, רשאי לנהוג היתר בלי שום התרת חכם, אמנם טוב שיעשה התרה ד'.

יד. אשה אשכנזיה הנשואה לבעל ספרדי, והיא נוהגת איסור באורז וקטניות כמנהגה בבית אביה, אפילו הכי מותר לה לבשל לבעלה בפסח אורז וקטניות, ואם ברצונה לבטל מנהג הוריה ולנהוג משעת נישואיה כמנהג בעלה, נכון שתעשה התרה כדי שתוכל לאכול אורז וקטניות כמנהג הספרדים טו.

טו. כל מוצרי המזון שקונה אותם לפסח יזהר מאד לראות שיש עליהם הכשר מטעם הרבנות המוסמכת.

תערובת חמץ

א. באיסור חמץ החמירו חכמים, שאפילו נפל מעט חמץ לתוך התבשיל בפסח, אף על פי שיש בתבשיל כמות של פי אלף ויותר כנגד החמץ, נאסר התבשיל כולו באכילה, כיון שההלכה קובעת, חמץ בפסח במשהו, דהיינו אפילו רק משהו של חמץ מעורב בתבשיל, נאסר כל התבשיל א'.

עיונים והארות

(ס' תס"ז ס"ק ו) והוא הדין לכל יתר החומרות שנהגו אחינו האשכנזים. ובפרט בהלכות הפסח רשאית אשה מבני אשכנז שנישאת לספרדי לנהוג כמנהג הספרדים לאחר שתעשה התרה.

א. שו"ע (ס' תמ"ז סעי' א). כידוע כל מאכל איסור שהתערב במאכל כשר, אם יש כמות של פי ששים במאכל הכשר כנגד מאכל האיסור, בטל האיסור ומותר התבשיל באכילה, למשל אם נשפך מעט חלב לתבשיל של בשר, ויש בתבשיל בשר כמות של פי ששים כנגד החלב הנשפך, מותר התבשיל באכילה, והוא הדין בשאר איסורים כנבלה וחזיר וכיוצא, משא"כ בפסח כזכור בהלכה.

ויש לחוש שמא יתחלף בפת דגן. ג. מפני ששמים אותם בשקים עם דגן, אבל כ"ז שייך רק בקטניות יבשות ולא בלחות, ועל כן נהגו בכל ארצות ספרד לאוכלם, וגם לענין מעשרות לא חשיבי קטניות אלא ירק, עיי' רמב"ם (פ"א ממע"ש), וכן בגמ' (ריש פ"ז דנדרים) מבואר דגם לענין לשון בני אדם לא חשיבי בכלל קטניות.

יד. חזו"ע (שם) שו"ת יח"ד (ח"א סימן יב). ואשכנזי שמתארח בבית ספרדי בפסח מותר לו לאכול בכלים של בעל הבית אפילו שבעל הבית נוהג היתר באורז וקטניות.

טו. שם, והביא שם את דברי החיד"א במחב"ר